

Togues i urnes

Durant el primer semestre del 2019, Catalunya ha reviscut els fets de l'octubre de 2017. No ho ha fet a través d'una sèrie de televisió o d'un debat parlamentari, sinó des de la Sala de Plens del Tribunal Suprem de l'Estat espanyol, on, a través de centenars de testimonis, s'han pogut contraposar les dues versions que interpreten de manera contradictòria el que va passar aquells dies: la tesi de la revolta dels somriures a favor de la independència i la de la rebel·lió de les institucions catalanes contra l'Estat. De la versió que s'acabi imposant depèn en bona part la sort vital dels acusats, però també el futur polític de Catalunya i d'Espanya. La convivència no es fonamentarà en les mateixes bases en un cas o en un altre. Si triomfa la idea de la revolta popular, l'independentisme haurà de reconèixer que li van faltar dos components fonamentals: el nombre de revoltats, que va ser insuficient, i els suports internacionals, que no la van reconèixer. Haurà de fer política sobre aquesta base i sobre la base d'una desconfiança sistemàtica de les institucions espanyoles envers l'independentisme català. Si triomfa la tesi de la rebel·lió, l'Estat quedarà tranquil i se sentirà més segur que mai. Ho podria utilitzar per administrar la victòria amb generositat o ho podria fer servir per desfermar una sèrie de gestos contundents que una part de la societat catalana farà servir per atiar la tesi de la repressió i del caràcter poc democràtic del règim fonamentat en la Constitució de 1978.

Un segon debat soterrat a la Sala de Plens del Suprem ha estat precisament aquest. El de les bases legals de la democràcia o el de les bases democràtiques de la llei. Aquest és un tema teòric apassionant, que malauradament no es fàcil d'acordar quan hi ha gent que s'hi està jugant la vida. Entre l'opinió pública espanyola està molt assemtada la idea que «la llei va portar la democràcia». És una actualització d'aquella vella sentència de Torcuato Fernández Miranda,

l'arquitecte jurídic de la transició que va liderar Adolfo Suárez i que ell explicava de la següent manera: «De la ley a la ley pasando por la ley.» Un plantejament que va servir perquè l'anomenat búnquer franquista no aconseguís espantar la població atiant el fantasma del desordre dels últims anys de la Segona República. L'oposició, dèbil i incapaç d'enderrocar el franquisme, va acceptar el plantejament de Fernández Miranda tot i que no sempre en va valorar les conseqüències. El trànsit ordenat a la democràcia implicava blanquejar el cop d'Estat del 1936, perquè la base del retorn a la democràcia no va ser la derogació de la legalitat franquista sinó la seva reforma progressiva. En la transició espanyola mai no hi va haver una distinció nítida entre la «legalitat» franquista i la «legalitat» democràtica: eren una continuïtat que ha impedit jutjar els crims de la dictadura i que ara encara avui impedeix determinats exercicis de memòria històrica i fins i tot l'exhumació de les restes del dictador del Valle de los Caídos.

Les forces independentistes han volgut durant aquests mesos descreditar el judici del Tribunal Suprem a partir d'aquesta mena de fonamentacions, que els ha portat a algunes exageracions com ara comparar la democràcia espanyola amb Turquia, una hipèrbole que s'acaba girant en contra perquè el règim del 78 ha fet oblidar avui en bona part aquell origen i és un estat tan estat com els altres estats, que davant d'aquesta mena d'acusacions no fan altra cosa que solidaritzar-se entre ells. Es pot entendre la maniobra perquè, en realitat, per a una part de les defenses, el judici del Suprem no és sinó la primera part d'una batalla que acabarà al Tribunal Europeu de Drets Humans i on es voldrà fer valdre la sistemàtica violació dels drets fonamentals dels acusats, sobretot polítics, per mirar d'invalidar la previsible sentència condemnatòria.

Aquesta obcecació del nucli dur de l'independentisme li ha impedit empatitzar amb el que pensa una gran majoria de la població de Catalunya, també aquella que es va sentir amenaçada pel procés independentista: que aquest és un assumpte de naturalesa política que no hauria d'haver arribat mai als tribunals, que els excessos dels dirigents

independentistes són tan reprovables com la passivitat dels governs de Rajoy i que la presó preventiva és una violació flagrant dels drets dels acusats que s'ha fonamentat en una absurda imputació del delictes de rebel·lió. Però una cosa no treu l'altra. La denúncia de la repressió, a més d'una estratègia de defensa, és també una manera que han trobat els dirigents independentistes d'evitar qualsevol mena d'autocrítica davant dels seus electors. I està clar que aquest moviment difícilment tindrà continuïtat si abans no reconeix que les votacions fetes de qualsevol manera de les anomenades lleis de transitorietat jurídica dels dies 6 i 7 de setembre van ser un nyap i van adquirir formes molt similars a les que habitualment es denuncien a l'Estat espanyol. I com a conseqüència de l'aprovació d'aquelles lleis, tota la resta —malgrat la irresponsable resposta policial de l'1-O— no va comptar ni amb el suport social necessari per «desbordar» l'Estat ni va comptar amb el mínim suport internacional que li donés la legitimitat que no havia trobat encaix en la legalitat espanyola.

De manera molt lenta, aquesta mena de consideracions s'obren pas en l'univers independentista, i si no ho fan d'una manera més accelerada és perquè el component dominant de la resposta espanyola al desafiament català es fonamenta més en l'escarment que en la justícia o en la recerca de la convivència. El debat a l'interior de l'independentisme s'ha organitzat de la següent manera: el nucli dur que envolta l'expresident Carles Puigdemont a Brussel·les i el grup parlamentari de Barcelona juntament amb l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) i una petita part de les bases d'Esquerra són partidaris del que anomenen «fer efectiu el mandat de l'1-O», executar la declaració d'independència i constituir la república des de les institucions autonòmiques. Aquest corrent «legitimista» considera que el que va passar a partir del 26-O és un parèntesi repressiu que s'hauria de superar. Per contra, la direcció d'Esquerra, les restes de l'antic partit de Puigdemont, el PDeCat i Òmnium Cultural consideren que el moviment independentista no es pot fonamentar en la resposta a la repressió: ha de ser propositiu i eixamplar la seva base

social i internacional per forçar a convocar un referèndum acordat amb l'Estat i/o la comunitat internacional. Proposen, en definitiva, renunciar a l'unilateralisme del 2017 i buscar vies alternatives que mantinguin l'objectiu.

Triple convocatòria electoral

Entremig d'aquest debat, que es cobra el preu de les vides destrossades dels polítics que són a la presó o fora de Catalunya, s'han celebrat tres eleccions en dues convocatòries electorals: el 28 d'abril es van avançar els comicis generals al Congrés i al Senat i un mes després les eleccions europees i municipals. A més del judici sobre el procés català, l'altra gran element que va marcar aquest cicle electoral va ser la irrupció d'un partit d'extrema dreta, Vox, a les institucions espanyoles. La sorpresa va saltar a les eleccions andaluses del 3 de desembre de 2018, quan va obtenir dotze diputats. Però la sorpresa més gran va ser que el PP i Ciutadans no van dubtar ni un moment a pactar amb aquest partit neofranquista per arrabassar el poder al PSOE, que portava quaranta anys a la Junta d'Andalusia. Conservadors i liberals, saltant-se els principis dels seus correligionaris europeus, van acceptar els vots i les condicions d'una força política que no condemna el franquisme i que vol abolir les lleis contra la violència de gènere, negar els drets als homosexuals, revertir l'Estat de les autonomies, defensar la caça i els toros o empetitir l'ensenyament públic, entre altres. Aquest pacte (sumat a una manifestació a principis de febrer on Vox, Ciutadans i PP es van exhibir públicament) va esperar el president espanyol Pedro Sánchez a avançar les eleccions emparat també en la negativa dels independentistes catalans a permetre-li que tramités els pressupostos.

Una tempesta perfecta que els estratèges de Sánchez van saber aprofitar per plantejar les eleccions com un duel entre dos blocs: la dreta formada per PP, Ciutadans i Vox contra el bloc de la moció

de censura que havia enderrocat Mariano Rajoy un any abans. Les tres dretes no van sumar, tot i que el PP va mantenir el lideratge en el bloc, Ciutadans el va estalonar i Vox va tenir menys força de l'anunciada. A l'esquerra, el PSOE va recuperar l'hegemonia a costa d'Unidas Podemos, i a Catalunya, ERC es va imposar per poc al PSC i de molt a l'exconvergent Junts per Catalunya. La dinàmica no va ser gaire diferent a les municipals i a les autonòmiques que tocava. A les europees, la candidatura de Puigdemont va superar la de Junqueras, tot i que tots dos van sortir eurodiputats.

Les urnes, doncs, semblen haver avalat els qui d'una manera o una altra esmenen els fets del 2017 que es jutgen al Tribunal Suprem. Una majoria de ciutadans s'aparta de la unilateralitat i de la resposta purament judicial. Però el terreny és encara mot inestable. Les terres no s'assentaran fins que arribi la sentència que tothom espera per a l'octubre, quan acaba el termini de la presó provisional. Una condemna per rebel·lió amb penes de més de quinze anys afavoriria els sectors més durs dels dos pols: els unilateralistes i els partidaris de l'escarment. Una condemna per desobediència i per malversació obriria una nova oportunitat per a la política a aquells que en vulguin fer. Òbviament els jutges no redactaran la sentència pensant en aquests termes. Més aviat ho faran pensant en el fet que el Tribunal d'Estrasburg no els esmeni la plana. Però no poden ignorar que el que facin tindrà conseqüències polítiques, no només partidistes, sinó molt especialment en termes de convivència i de marc mental.

Hem passat un semestre entre togues i urnes. Les togues acaben la seva feina a la tardor i donaran pas, probablement, a unes noves urnes, en aquest cas al Parlament de Catalunya. Hi arribarem, probablement, amb un mapa polític més fragmentat i amb un enfrontament acarnissat entre les diverses sensibilitats independentistes. El catalanisme passarà una nova prova de foc, la de reconstruir-se després d'una desfeta pacífica, una circumstància sense precedents perquè mai el catalanisme no havia pogut desplegar-se tants anys seguits en democràcia. De tot se n'aprèn. Esperem-ho.